

การคุกคามหน้าคู่สนทนาของชุกก ในเรื่องมหาเวสสันดรชาดก ฉบับเทศน์มหาชาติ 13 กัณฑ์

Jujaka's Face Threatening Strategies against Addressees:

Mhavessantara Jataka, 13-Sermon Mahajati

สัพพัญญู สุขพิระวัฒนกุล¹

ศิริพร ปัญญาเมธีกุล²

Received 24 May 2020

Revised 12 June 2020

Published 27 June 2020

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการคุกคามหน้าคู่สนทนาของชุกกในเรื่องมหาเวสสันดรชาดก ฉบับเทศน์มหาชาติ 13 กัณฑ์ โดยใช้เกณฑ์การคุกคามหน้าของบราวน์และเลวินสัน (Brown & Levinson, 1987) ในการวิเคราะห์ ผลจากการศึกษาพบว่าชุกกใช้กลวิธีการคุกคามหน้าคู่สนทนา 17 กลวิธี แบ่งเป็นการคุกคามหน้าด้านบวกของผู้ฟัง 6 กลวิธี คือ การใช้อวด การบริภาษ การพูดถึงสิ่งต้องห้าม การยกเรื่องที่ไม่สมควรขึ้นมาพูด การใช้คำเรียกขานที่ไม่เหมาะสม และการปฏิเสธ ส่วนการคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟังพบ 11 กลวิธี คือ การสัญญา การสั่ง การสอน การขอร้อง การให้ข้อเสนอ การชม การอวยพร การทำทนาย การข่มขู่ การโน้มน้าว และการกล่าวหา จากผลการวิเคราะห์พบว่าชุกกเลือกใช้กลวิธีการคุกคามหน้าคู่สนทนา โดยพิจารณาจากอำนาจและสถานภาพของคู่สนทนาเป็นหลัก

คำสำคัญ : การคุกคามหน้า ชุกก มหาเวสสันดรชาดก

¹ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Abstract

This article aims to analyze Jujaka's face threatening strategies against addressees in Mahavessantara Jataka, 13-Sermon Mahajati using face threatening criteria of Brown and Levinson (1987). The results show that Jujaka uses 17 strategies in face threatening 6 of which are positive face threatening which includes boasting, scolding, talking about the forbidden, talking about the inappropriate, name calling, and refuting. Eleven strategies are negative face threatening which includes promising, commanding, teaching, begging, offering, complimenting, wishing, dare, threatening, persuading and blaming. It was found that Jujaka's chosen face threatening strategies against addressees are mainly based on the addressee's power and status.

Keywords: face-threatening acts, Jujaka, Mahavessantara Jataka

บทนำ

มหาเวสสันดรชาดกเป็นเรื่องราวในอดีตของพระสัสมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งกล่าวถึงสมัยที่พระองค์เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรบรมโพธิสัตว์ที่ทรงบำเพ็ญทานบารมีเป็นพระชาติสุดท้าย ชาดกเรื่องนี้ถือว่าเป็นชาดกที่สำคัญที่สุดในบรรดาชาดกทั้งหลาย โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 13 กัณฑ์ มหาเวสสันดรชาดกฉบับเทศน์มหาชาติ 13 กัณฑ์ เป็นผลงานของกวีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นหลายท่านร่วมกันแต่งขึ้น ซึ่งแต่ละท่านต่างเป็นผู้ที่มีความถนัดและความรู้ในกัณฑ์นั้นๆ ทำให้เรื่องนี้มีภาษาที่ไพเราะงดงามและเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน

ในเรื่องมหาเวสสันดรชาดกมีตัวละครหนึ่งที่มีความน่าสนใจในการใช้ภาษา นั่นคือ ชูชก ผู้ซึ่งแม้จะเกิดในตระกูลพราหมณ์ แต่เป็นพราหมณ์ที่ยากจน ต้องเที่ยวขอทานเลี้ยงชีวิต ชูชกมีรูปลักษณะภายนอกที่อัปลักษณ์มาตั้งแต่กำเนิด ซึ่งตรงกับลักษณะของบุรุษโทษ 18 ประการ³ เป็นที่รังเกียจของคน

³บุรุษโทษ 18 ประการ คือ 1) เท้าหุ้มตะแคง 2) เล็บเน่า 3) ปลิ้นน่องย้อยยาน 4) ริมฝีปากบนยาว 5) น้ำลายไหลยืด 6) เขี้ยวออกนอกเหมือนเขี้ยวหมูป่า 7) จมูกหักแพบ 8) ท้องพลุ่งดังหม้อน้ำ 9) หลังค่อม 10) ตาข้างหนึ่งเล็กข้างหนึ่งใหญ่ 11) หนวดแดง 12) ผมบางเหลือง 13) หนังย่นเป็นเกลียวตัวตกรกระ 14) ตาเหลือง 15) คดสามแห่ง คือ เอว หลัง และคอ 16) ขากาง 17) เดินผิดปกติ และ 18) ขนตามตัวยาวและหยาบ (สุวณีย์ ชวนสนธิ, 2519, น. 163)

ทั่วไปที่พบเห็น ด้วยลักษณะนิสัยเจ้าเล่ห์และมีความสามารถในพูด ทำให้ชุกสามารถขทานจนสะสมเงินได้เป็นจำนวนมาก ในการขอครั้งสำคัญของชุกที่สามารถทูลขอพระกัณหาและพระชาติ ซึ่งเป็นพระกุมารทั้งสองของพระเวสสันดรได้ ชุกมีวาทะในการหว่านล้อมคนเพื่อให้เชื่อตนเอง ดังตัวอย่าง (1)

ชุกกล่าวสรรเสริญชื่นชมน้ำพระทัยของพระเวสสันดรในการให้ทาน และกล่าวถึงความยากจน ความลำบากของตน เพราะต้องการขอพระกัณหาและพระชาติไปเป็นทาส และเพื่อให้พระเวสสันดรสำเร็จพระโพธิญาณจากการบริจาคบุตรทานบารมีให้แก่ตนในครั้งนี้ ดังตัวอย่าง (1)

(1) “เสมีอนหนึ่งน้ำพระทัยพระทูลกระหม่อมแก้ว อันยากมาถึงแล้วไม่เลือกหน้า ตามแต่จะปรารถนาทุกยวดยานกาญจนอลงกตรถรัตน อิศวสรรพสารพัดพิพิทโกโดย จนกระทั่งถึงภายในปัญจมหาบริจาคอันเป็นยอดยากยิ่งทานไม่ทอดย ด้วยพระองค์หมายมั่นพระสร้อยสรพชดาญาณ พระคุณเจ้าเอ๋ย ข้าพระสมภารนี้เป็นคนจนทุพพลภาพสุดเข็ญ จะหาเข้าได้กินเย็นก็ทั้งยาก ครั้นนี้อุตสำหรับบ่าวกนุกป่าฝ่าพงพนัสแสนกันดาร หวังจะรับพระราชทานพระชาติกัณหาไปเป็นทาสาทาสทาสี ขอพระองค์จงทรงยกยอดปิยบุตรทานบารมีให้แก่ข้าราชินีเกิด”

(ปรมาณูชิตชิโนรส, กรมสมเด็จพระ และคณะ., 2533, น. 153)

ถึงแม้ว่าชุกจะมีลักษณะภายนอกที่น่ารังเกียจ แต่ชุกกลับมีความชาญฉลาดในการเจรจากับคู่สนทนา ดังเช่น เมื่อพบพรานเจตบุตรและถูกพรานเจตบุตรขู่จะฆ่า เนื่องจากพิจารณาจากลักษณะภายนอกของชุกแล้วน่าสงสัย ไม่น่าเชื่อถือ ชุกใช้ปฏิภาณไหวพริบในการแก้ปัญหาจากการถูกฆ่าได้อย่างทันที่ทันใด โดยกล่าวอ้างว่าตนเป็นทูลจากพระเจ้ากรุงสยชัยถือพระราชสาส์นสำคัญ กำลังจะไปพบพระเวสสันดร ซึ่งชุกอุปลอกนุ่งกลองใส่อาหารของตนว่าเป็นกลองใส่พระราชสาส์นจากพระเจ้ากรุงสยชัยถือว่าเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับทูลต้องดูแลรักษาเป็นอย่างดี พรานเจตบุตรเมื่อได้ยินเช่นนั้นจึงให้ความช่วยเหลือชุกเป็นอย่างดี เห็นได้จากพรานเจตบุตรยกกลองนั้นขึ้นเหนือศีรษะของตนซึ่งเปรียบเสมือนของที่สำคัญยิ่ง และการมีผ้ารองรับก่อนวางกลองลง พร้อมก้มลงกราบ (พระครูวินัยธรรมานพ กนฺตสีโล, 2551, น. 143) ติความได้ว่าการใช้คำพูดของชุกมีอิทธิพลและทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ ถึงแม้ว่ารูปร่างหรือร่างกายภายนอกของชุกจะไม่น่าเชื่อถือก็ตาม ดังปรากฏในตัวอย่าง (2)

(2) “เข้าระดับประคองแต่ค่อยค่อยพยุพยุลงยาม ได้ยินเสียงกรุกกรักก็ทักถามว่าอะไรนั่นเจ้าข้า ตาแกก็กลับกลักรักกลักรางว่าใส่สาส์นตราพระราชสีห์ เจตบุตรก็ยืนดียวขึ้นทูนหัว เฒ่าก็ร้องส่ำทับว่ารับ แต่ค่อยค่อยของมันหนัก กลักรักนี้มีไซ้ชั้วอย่าเหวี่ยงวางลงให้ราบ เจตบุตรก็ปูผ้าลงกราบๆ นี่กว่าจริง”

(ปรมาณูคติชินโรส, กรมสมเด็จพระ และคณะ., 2533, น. 101)

จากตัวอย่าง (1) และตัวอย่าง (2) การใช้คำพูดของชูชกหากพิจารณาในแง่มุมของความรู้สึก ตามทฤษฎีความรู้สึกของบราวน์และเลวินสัน (Brown & Levinson, 1987) ไม่ว่าจะเป็นการขอ พระกัณหาและพระราชสีห์ซึ่งเป็นบุตรของพระเวสสันดร และการกล่าวเพื่อป้องกันตนเองจากการถูกฆ่า การหลอกพรานเจตบุตรว่าเป็นทูต การใช้คำพูดของชูชก นอกจากจะกล่าวได้น่าเชื่อถือแล้ว การใช้คำพูด เหล่านั้นถือเป็นการคุกคามหน้าของผู้ฟังด้วยเช่นเดียวกัน เนื่องจากการใช้คำพูดของชูชกส่วนใหญ่เป็นไป เพื่อการขอ ซึ่งเป็นการคุกคามหน้าคู่สนทนาทำให้ผู้ฟังต้องปฏิบัติตามหรือกระทำตามที่ชูชกกล่าว และอีก หลายกรณีที่ผู้วิจัยพบว่าชูชกแสดงการกระทำที่ทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดี แต่ต้องยอมรับหรือปฏิบัติตามที่ชูชก กล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจวิเคราะห์ว่าชูชกใช้กลวิธีหรือมีวิธีการใดในการพูดคุกคามหน้าของคู่สนทนา หรือผู้ฟัง โดยทำการวิเคราะห์เรื่องมหาเวสสันดรชาดก ฉบับเทศน์มหาชาติ 13 กัณฑ์ เนื่องจากชูชกเป็น ตัวละครหนึ่งที่สำคัญในเรื่องมหาเวสสันดรชาดก และมีคุณสมบัติการใช้ภาษาในการเจรจาได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะผู้นั้นจะเป็นผู้มีอำนาจหรือไม่มีอำนาจ หากชูชกต้องการหรือปรารถนาสิ่งใด ชูชกจะทำการพูดโดยไม่ คำนึงว่าผู้ฟังจะได้รับความเสียหายหรือมีความรู้สึกอย่างไร ซึ่งในการพูดส่วนใหญ่ ชูชกมักประสบความสำเร็จเสมอ จึงมีความน่าสนใจในการศึกษาแง่มุมการคุกคามหน้าของคู่สนทนาว่ามีลักษณะเป็น อยางไร จึงทำให้ประสบความสำเร็จในการสนทนา

นอกจากนี้ แนวคิดเรื่องการคุกคามหน้าอธิบายปรากฏการณ์ทางภาษาที่เชื่อมโยงการสนทนา ระหว่างบุคคล โดยมีภาพลักษณ์ของคู่สนทนาและต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านสังคม เช่น อำนาจ สถานภาพ ทางสังคม เป็นสิ่งสำคัญ ผู้วิจัยจึงสนใจนำแนวคิดนี้มาวิเคราะห์การคุกคามหน้าคู่สนทนาของชูชก เนื่องจากคนส่วนใหญ่มองชูชกว่าเป็นตัวละครที่มีความโดดเด่นด้านการใช้วาทศิลป์ในการสื่อสาร และมัก มีมุมมองหรือการอธิบายเกี่ยวกับชูชกในทางวรรณคดีเป็นหลัก งานวิจัยนี้นำเสนอการสื่อสารของชูชกใน อีกมิติหนึ่งโดยใช้ทฤษฎีทางภาษาศาสตร์มาประยุกต์ในการวิเคราะห์บทบาทและการสื่อสารของตัวละคร ในวรรณคดี เพื่อให้เข้าใจการใช้ภาษาและการตีความความสามารถในการสื่อสารของชูชกได้อย่าง ชัดเจนในเชิงประจักษ์มากยิ่งขึ้น

การคุกคามหน้า (Face-Threatening Acts: FTAs)

บราวน์และเลวินสัน (Brown & Levinson, 1987) กล่าวว่าความสุภาพเป็นพฤติกรรมที่คู่สนทนาใช้ในการรักษาหน้าระหว่างการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ซึ่งผู้ที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันจะมี “หน้า” หรือที่เรียกว่าภาพลักษณ์ของผู้พูดที่ต้องการให้เป็นที่ยอมรับต่อสาธารณะและผู้พูดคาดหวังให้ผู้ฟังตระหนักถึงภาพลักษณ์หรือเข้าใจความรู้สึกทางอารมณ์และสถานภาพของตน บราวน์และเลวินสันกล่าวถึง “หน้า” ที่คนต้องการมี 2 ด้าน คือ หน้าด้านลบ (negative face) หมายถึง ความต้องการที่จะเป็นอิสระ ไม่ถูกกีดรอนสิทธิหรือถูกรบกวนจากผู้ใด โดยที่สามารถปฏิบัติตามความมุ่งหมายของตนได้อย่างเสรี ส่วนหน้าด้านบวก (positive face) หมายถึง ความต้องการการยอมรับหรือการชื่นชมจากผู้อื่น เพื่อให้สามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกในสังคม การอธิบายทฤษฎีความสุภาพ (politeness theory) บราวน์และเลวินสัน (Brown & Levinson, 1987, pp. 65-68) กล่าวถึง “การคุกคามหน้า” หมายถึง การใช้คำพูดหรือการกระทำที่ทำให้อีกฝ่ายเสียหาย เสียเกียรติ และรู้สึกไม่พอใจ ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยบราวน์และเลวินสันอธิบายว่าการคุกคามหน้าเกิดได้ทั้งผู้พูดและผู้ฟัง กล่าวคือ

1. **การคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟัง** หมายถึง การที่ผู้ฟังถูกกีดรอนสิทธิและรบกวนอิสรภาพจากคู่สนทนา เช่น การสั่งเป็นการคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟัง เนื่องจากผู้ฟังต้องกระทำในสิ่งที่ผู้พูดต้องการ ซึ่งเป็นการกีดรอนสิทธิของผู้ฟัง การแนะนำเป็นการคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟัง เนื่องจากผู้ฟังควรทำสิ่งผู้พูดแนะนำ ซึ่งอาจเป็นการรบกวนผู้ฟังหรือผู้ฟังอาจไม่ยอมทำตาม การเตือนเป็นการคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟัง เนื่องจากผู้ฟังต้องจำให้ได้ว่าต้องกระทำตามสิ่งที่ผู้พูดพูด ซึ่งอาจเป็นการกีดรอนสิทธิของผู้ฟัง นอกจากนี้ การเสนอ การสัญญา ผู้พูดประสงค์ให้ผู้ฟังยอมรับความปรารถนาดีของตน ถึงแม้ว่าผู้ฟังจะต้องการข้อเสนอหรือคำสัญญานั้นๆ หรือไม่ก็ตาม ซึ่งอาจทำให้เกิดหนี้บุญคุณ การชมเป็นการคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟัง เนื่องจากผู้พูดอาจสื่อเจตนาว่าตนอยากได้สิ่งของที่ตนกล่าวชมออกไป ซึ่งผู้ฟังครอบครองอยู่ การแสดงอารมณ์รุนแรงต่างๆ เช่น ความเกลียดชัง ความลุ่มหลง ผู้พูดอาจจะับอารมณ์ของตนเองไม่อยู่ ขณะที่กล่าวถ้อยคำออกไป หากเป็นเช่นนั้นมีความเป็นไปได้ว่าผู้พูดอาจลงมือทำร้ายผู้ฟังหรือทำอันตรายต่อสิ่งที่ผู้ฟังหวงแหน (Brown & Levinson, 1987, อ้างถึงใน ทรงธรรม อินทจักร, 2550, น. 162-163)

2. **การคุกคามหน้าด้านบวกของผู้ฟัง** หมายถึง การที่ผู้ฟังถูกลดทอนคุณค่าและความชื่นชมในตัวผู้ฟัง โดยการทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่เป็นที่ยอมรับ เช่น การบ่นและการวิจารณ์เป็นการคุกคามหน้าด้านบวกของผู้ฟัง เนื่องจากการกระทำทำให้ผู้ฟังเสียความมั่นใจและรู้สึกว่าตนผิด การกล่าวถึงเรื่องต้องห้าม (taboo) หรือหัวข้อที่ล่อแหลมต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อผู้ฟัง เช่น การนับถือศาสนา การสนับสนุนลัทธิ

การเมือง และรสนิยมส่วนตัว เป็นต้น แสดงว่าผู้พูดไม่สนใจว่าสิ่งที่ผู้ฟังไม่ประสงค์จะให้กล่าวถึงนั้นจะมีความสำคัญต่อผู้ฟังหรือจะทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่สบายใจหรือไม่ การบอกข่าวร้ายและการพูดจาโอ้อวด หรือสื่อเจตนาของผู้พูดในทำนองใกล้เคียงกัน แสดงว่าผู้พูดไม่รู้สึกหรือให้ความสนใจว่าผู้ฟังจะรู้สึกเครียดหรือไม่เมื่อได้รับฟัง นอกจากนี้ การไม่ให้ความร่วมมือในการสนทนา เช่น การพูดขัดจังหวะ การไม่ตั้งใจฟังและการใช้คำเรียกขานที่ไม่เหมาะสมกับสถานภาพของตนเองและผู้ฟังถือเป็นการคุกคามหน้าด้านบวกเช่นเดียวกัน (Brown & Levinson, 1987, อ้างถึงใน ทงรธรรม อินทจักร, 2550, น. 163-164)

3. การคุกคามหน้าด้านลบของผู้พูด หมายถึง การที่ผู้พูดยอมรับและปฏิบัติตามคำสั่งหรือความต้องการของคู่สนทนา เช่น การยอมรับข้อเสนอ การยอมรับ การขอขอบคุณ และการสัญญาอย่างไม่เต็มใจเป็นการคุกคามหน้าด้านลบของผู้พูด เนื่องจากเป็นการลดรสนิยมของผู้พูด ทำให้ผู้พูดต้องกล่าวคำยอมรับข้อเสนอ ขอขอบคุณ หรือพูดสัญญาอย่างไม่เต็มใจออกไป การกล่าวแก้ตัว แสดงว่าผู้พูดหาเหตุผล เพื่อลดล้างความผิดของตนซึ่งเป็นการบังคับตนเองทางอ้อมไม่ให้เกิดกระทำผิดซ้ำอีก (Brown & Levinson, 1987, อ้างถึงใน ศิริพร ปัญญาเมธีกุล, 2563, น. 190)

4. การคุกคามหน้าด้านบวกของผู้พูด หมายถึง การที่ผู้พูดแสดงออกถึงการลดทอนคุณค่าของตนเองหรือการยอมรับว่าตนเองได้กระทำบางอย่างที่ไม่เป็นที่พึงพอใจ เช่น การขอโทษและการสารภาพ เป็นการคุกคามหน้าด้านบวกของผู้พูด เนื่องจากผู้พูดต้องการได้รับความชื่นชม แต่ผู้พูดกลับต้องกล่าวคำขอโทษ หรือต้องกล่าวสารภาพออกไป ซึ่งทำให้ผู้พูดเสียหน้า

งานวิจัยเกี่ยวกับตัวละครชุก

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับตัวละครชุกพบว่ามีการศึกษาในหลายแง่มุม เช่น งานวิจัยของพระสมหมาย ปวโร (ติตะปัน) (2555, น. 76-83) วิเคราะห์วรรณคดี เรื่องมหาเวสสันดรชาดก โดยพบว่าคุณสมบัติและบุคลิกลักษณะของชุกตรงกับที่เรียกว่า บุรุษโทษ 18 ประการ คือ มีความอปลักษณ์และเป็นที่น่ารังเกียจของสังคม แต่ลักษณะนิสัยของชุก ชุกเป็นผู้ที่มีปฏิภาณไหวพริบดี ฉลาดแกมโกง ประหยัด และรู้จักเก็บหอมรอมริบ ชุกเป็นคนชอบคุยโวโอ้อวด มีความตลกขบขัน แต่ไม่ให้อภัย ซึ่งจากการศึกษาพบว่าชุกเป็นบุคคลที่มีหลายลักษณะจึงนับได้ว่าเป็นตัวละครที่มีหลายมิติมาก และจากงานวิจัยของจักริน จุลพรหม (2560, น. 140-153) ศึกษาเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะของชุก โดยพบว่าชุกมีลักษณะเป็นนักขอ ชุกเป็นผู้มีชั้นเชิงทางวาทศิลป์เป็นอย่างดี เห็นได้จากตอนกล่าวหว่านล้อมสรรเสริญพระเวสสันดรเพื่อขอพระกุมารทั้งสอง โดยคุณลักษณะนักขอของชุกถูกนำเสนอผ่านเครื่องรางของขลัง

ทางเมตตามหานิยมในด้านการสื่อสาร ซึ่งคนเชื่อว่าบูชาชุกแล้วจะขอสิ่งใด เจรจากับใครจะประสบความสำเร็จ ซึ่งตรงกับงานวิจัยของพระอนุเทพ ขนฺติโพล (สุขศรี) (2556, น. 193-204) ที่ศึกษาปรากฏการณ์การบูชาชุกในสังคมไทย พบว่าการที่คนในสังคมเลือกบูชาชุก เนื่องจากเห็นว่าชุกเป็นผู้มีความสามารถในการพูดจาหวานล่อม จนใครๆ สงสารและให้ของแก่ชุก และชุกเป็นผู้ให้โชคลาภที่สำคัญ คือ เป็นผู้เสริมบารมีให้กับพระเวสสันดรในการบรรลुพระโพธิญาณ

วิธีดำเนินการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลการคุกคามหน้าผู้ฟังของชุกจากเรื่องมหาเวสสันดรชาดก ฉบับเทศน์มหาชาติ 13 กัณฑ์ ซึ่งจัดพิมพ์โดยโครงการมูลนิธิหอไตร พุทธศักราช 2533 ผู้วิจัยคัดเลือกเฉพาะกัณฑ์ที่มีถ้อยคำที่แสดงการใช้ภาษาในการคุกคามหน้าผู้ฟังของชุกเท่านั้น ซึ่งปรากฏทั้งหมด 5 กัณฑ์ ได้แก่ 1) กัณฑ์ชุกของพระเทพมุนี (ด้วง) วัดสังกระจาย 2) กัณฑ์จุลพน ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส 3) กัณฑ์มหาพน ของพระเทพโมลี (กลิ่น) 4) กัณฑ์กุมาร ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) และ 5) กัณฑ์มหาราช ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส

การวิเคราะห์กลวิธีการคุกคามหน้าคู่สนทนาของชุก ผู้วิจัยใช้แนวคิดเรื่องการคุกคามหน้าของบราวน์และเลวินสัน (Brown & Levinson, 1987) โดยจำแนกการคุกคามหน้าออกเป็นการคุกคามหน้าด้านบวก และการคุกคามหน้าด้านลบ ในงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเฉพาะการคุกคามหน้าของผู้ฟัง นั่นคือ บุคคลที่ชุกกล่าวสนทนาด้วยเท่านั้น

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์กลวิธีการคุกคามหน้าคู่สนทนาของชุกในเรื่องมหาเวสสันดรชาดก ฉบับเทศน์มหาชาติ 13 กัณฑ์ พบกลวิธีในการคุกคามหน้าของผู้ฟังทั้งหมด 17 กลวิธี แบ่งเป็นการคุกคามหน้าด้านบวกของผู้ฟัง 6 กลวิธี ได้แก่ การโอ้อวด การบริภาษ การพูดถึงสิ่งต้องห้าม การยกเรื่องที่ไม่สมควรขึ้นมาพูด การใช้คำเรียกขานที่ไม่เหมาะสม และการปฏิเสธ การคุกคามหน้าด้านลบ ของผู้ฟัง 11 กลวิธี ได้แก่ การสัญญา การสั่ง การสอน การขอร้อง การให้ข้อเสนอ การชม การอวยพร การทำทนาย การข่มขู่ การโน้มน้าว และการกล่าวหา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การคุกคามหน้าด้านบวกของผู้ฟัง

1.1 การโอ้อวด

การพูด “โอ้อวด” หมายถึง การพูดอวดความรู้ ความสามารถหรือความมั่งมี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 1440) เป็นการคุกคามหน้าด้านบวกของผู้ฟัง เนื่องจากผู้ฟังจะรู้สึกว่าคุณผู้พูด ต้องการลดศักดิ์ศรีและคุณค่าของผู้ฟัง โดยการที่ผู้พูดโอ้อวดความรู้ความสามารถของตนว่ามีมากกว่าผู้ฟัง ดังตัวอย่าง

(3) “อย่างนี้หรือจะเป็นพราหมณ์ไพร่พลัดเพลงมาขอทาน **พราหมณ์ ทุโต** ฎเป็นพราหมณ์มหาศาล บรูโรหิต ทั้งเป็นเสวกทูตสำเร็จกิจการพระนคร”

(ปรมานุชิตชินโรส, กรมสมเด็จพระ และคณะ., 2533, น. 93)

ตัวอย่าง (3) กล่าวถึงสถานการณ์ที่ชุกกพบพราหมณ์เจตบุตรในป่าจูลพน ขณะที่พราหมณ์เจตบุตรกล่าว ล่วงเกินและกำลังจะทำร้ายชุกก เนื่องจากเห็นบุคลิกลักษณะของชุกกไม่น่าไว้ใจ กลัวว่าชุกกจะเข้าไป ทำความเดือดร้อนให้กับพระเวสสันดรในเขาวงกต ชุกกจึงคิดอุบาย โดยการพูดโอ้อวดว่าตนไม่ใช่ขอทาน ขึ้นตำ หากแต่เป็นพราหมณ์บรูโรหิตที่ทำหน้าที่เป็นทูตแห่งพระนคร ชุกกหลอกพราหมณ์เจตบุตรด้วยการใช้ ตำแห่งและฐานะทางสังคมในการโอ้อวดคู่สนทนา ซึ่งในความเป็นจริงชุกกไม่ได้เป็นทูตแต่อย่างใด การ โอ้อวดทำให้พราหมณ์เจตบุตรรู้สึกว่าตนเป็นคนที่ต่ำกว่าและไม่มีศักดิ์ศรีเท่าทูต ซึ่งการพูดของชุกกทำให้พราหมณ์ เจตบุตรรู้สึกเกรงขามในอำนาจที่ชุกกมี จึงเป็นการคุกคามหน้าของพราหมณ์เจตบุตร

1.2 การบริภาษ

วิสันต์ สุขวิสิทธิ์ (2547, น. 6) กล่าวว่า การบริภาษ คือ การที่ผู้พูดต้องการกล่าวถึงความไม่น่า พอใจต่อการกระทำของผู้ฟัง ซึ่งมีความผิดหรือไม่น่าพอใจ เพื่อทำร้ายจิตใจผู้ฟัง เป็นการคุกคามหน้าด้าน บวกของผู้ฟัง เนื่องจากผู้พูดไม่สนใจและกล่าวถึงสิ่งที่ผู้ฟังไม่พึงประสงค์จะให้กล่าวถึง ซึ่งทำให้ผู้ฟังเกิด ความรู้สึกอับอาย ตัวอย่างเช่น

(3) “**ตยา สทิส** เจ้าข้าเอ๋ยบุคคลผู้ใดเลยในโลกนี้ ที่จะเจรจาตลบเลี้ยวลดสดๆ ร้อนๆ เหมือน เจ้าพระยาเวสสันดรซีไพร เป็นว่าหามีได้นี้แล้วแล”

(ปรมานุชิตชินโรส, กรมสมเด็จพระ และคณะ., 2533, น. 140)

(4) “**พระพุทธเจ้าข้า** สุดแต่แต่ว่าพระปัญญาจะหยั่งลง ทรงพระวินิจฉัย”

(ปรมานุชิตชินโรส, กรมสมเด็จพระ และคณะ., 2533, น. 198)

ตัวอย่าง (3) ชูชกกล่าวบริภาษหรือติเตียนพระเวสสันดร เนื่องจากพระเวสสันดรสัญญาว่าจะยกพระกุมารทั้งสองให้แก่ชูชก แต่กลับให้ชูชกรอพระนางมัทรีกลับมาก่อน ชูชกจึงกล่าวบริภาษพระเวสสันดรว่าเป็นคนสับปลับ พุดจากลับกลอก ไม่สมกับเป็นนักบวชผู้ทรงศีล การบริภาษเป็นการคุกคามหน้าของผู้ฟัง โดยไม่สนใจว่าพระเวสสันดรเป็นใคร ชูชกกล่าวพุดติเตียนเพื่อทำให้พระเวสสันดรรู้สึกผิดในการกระทำของตน ส่วนตัวอย่าง (4) ชูชกเข้าไปหาพระเจ้ากรุงสุทนต์ ณ กรุงสีพี โดยที่พระเจ้ากรุงสุทนต์กล่าวหาชูชกเข้าไปหลอกลวงพระเวสสันดรเพื่อขอพระกุมารทั้งสอง ชูชกได้ตอบโดยการใช้กลวิธีการบริภาษกับพระเจ้ากรุงสุทนต์ว่าการไปหลอกลวงพระเวสสันดรได้นั้นจะเป็นความจริงได้อย่างไร ขอให้พระเจ้ากรุงสุทนต์ใช้สติปัญญาของตนคิดดูว่าเป็นไปได้หรือไม่ เนื่องจากพระเวสสันดรไม่ใช่คนโง่ที่จะยกบุตรของตนเองให้กับผู้อื่นๆ ได้ง่าย การพุดบริภาษของชูชกเป็นการคุกคามหน้าพระเจ้ากรุงสุทนต์ ซึ่งเป็นพระราชที่ต้องมีสติปัญญาดี มีความสามารถในการคิดและการปกครองบ้านเมือง

1.3 การพุดถึงสิ่งต้องห้าม

“สิ่งต้องห้าม (taboo)” หมายถึง ข้อห้ามที่ไม่พึงปฏิบัติในสังคม ซึ่งแต่ละสังคมและวัฒนธรรมมีข้อห้ามที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น การพุดถึงสิ่งต้องห้ามถือเป็นการคุกคามหน้าด้านบวชของผู้ฟัง เนื่องจากผู้พุดไม่สนใจว่าสิ่งที่พุดจะเป็นสิ่งที่ผู้ฟังไม่ต้องการให้กล่าวถึง ถึงแม้ว่าสิ่งที่ผู้พุดพุดจะสำคัญต่อผู้ฟังหรืออาจทำให้ผู้ฟังไม่สบายใจก็ตาม (ทรงธรรม อินทจักร, 2550, น. 163)

(5) **“อกกรา กมมัม** ที่นี้งานการเจ้าอย่าได้ทำ ทั้งหุงต้มตักตำตามใจเจ้าเถิดนะแม่ ขอแต่ว่ามานั่งให้พื่นแลๆ พอให้ชื่นใจ พี่ก็จะรับกระทำไปไม่ละเลย **มาเม อุทก มหาริ** เจ้าจงนั่งนิ่งเฉิดเฉยอย่าเหยียบย่างไปตีนท่า **อหิ อุทกมาหิสสุ** พี่จะตักน้ำตำข้าวเฝ้าหอบหามาเลี้ยงเจ้า มิให้นางน้องแม่หมองเศร้าสลดนวล พี่จะอุตสาห์ครุ่นครวญกระทำไปให้ทุกเวลา”

(ปรมาณูชิตชิโนรส, กรมสมเด็จพระ และคณะ., 2533, น. 84)

ตัวอย่าง (5) ชูชกกล่าวปลอบใจนางอมิตตดา หลังจากที่ถูกนางพราหมณีด่าทอและทุบตีที่ท่าหน้า ทำให้นางอมิตตดาคับแค้นใจมาก ชูชกจึงกล่าวว่านับจากนี้ไป หน้าที่การงานในบ้านและการทำอาหารต่างๆ ที่นางอมิตตดาเคยทำ ชูชกจะทำแทนทุกอย่าง อย่างไรก็ตาม ในสังคมสมัยนั้นคำกล่าวของชูชกถือเป็นสิ่งต้องห้าม เนื่องจากหน้าที่ของสามี คือ การเลี้ยงดูภรรยา โดยการทำงานนอกบ้าน ส่วนงานบ้านเป็นงานของภรรยาเท่านั้น หากหญิงใดที่ไม่ทำงานบ้านจะถูกสังคมประณามว่าเป็นหญิงไม่ดีที่ไม่ยอมปฏิบัติตามจารีตประเพณีของสังคม หากพิจารณาตามเกณฑ์ของบราวน์และเลวินสัน (Brown &

Levinson, 1987) การกล่าวถึงสิ่งต้องห้ามในสังคมเป็นการคุกคามหน้าผู้ฟัง ซึ่งก็คือ นางอมิตตดา ถึงแม้ว่าชุกจะพูดด้วยความรักที่มีต่อนางอมิตตดา แต่การให้สามีทำงานเป็นการกระทำที่ผิดในสังคม นอกจากนี้ ยังเห็นได้จากการกล่าวตอบกลับของนางอมิตตดาที่กล่าวว่า

(6) “**นาห์ ตมฺเห กุเล ชาตา เอ๊ะๆ** เป็นกระไรกระนั้นนา ท่านพราหมณ์เอ๋ย อัญญาติกาของกูนี้ไม่เคยจะเป็นเหมือนเช่นว่า ตัวเป็นภริยาท่านนะหรือจะหาญใช้สามีเล่นต่างทาส ให้ผิดบุราณราชฎีแต่ก่อนเก่า”

(ปริมาณุชิตชิโนรส, กรมสมเด็จพะ และคณะ., 2533, น. 84)

ตัวอย่าง (6) นางอมิตตดาไม่เห็นด้วยกับสิ่งหรือการกระทำที่ชุกเสนอว่าจะกระทำงานบ้าน แทนทุกอย่างเพื่อนางอมิตตดา เนื่องจากการให้สามีทำงานแทนภรรยาเป็นสิ่งต้องห้ามในสังคม

1.4 การยกเรื่องที่ไม่สมควรขึ้นมาพูด

การยกเรื่องที่ไม่สมควรขึ้นมาพูด หมายถึง การที่ผู้พูดกล่าวถึงเรื่องหรือสถานการณ์ที่ทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดี หรือเป็นการพูดที่ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่ผู้ฟังกำลังประสบอยู่ โดยเป็นการคุกคามหน้าด้านบวกของผู้ฟัง เนื่องจากผู้พูดไม่สนใจว่าสิ่งที่กล่าวจะทำให้ผู้ฟังไม่สบายใจหรือไม่

(7) “**กุหิ เวสฺสนฺตโร ราชา ฮาเอี้ยนะชาวเจ้าทุกวันนี้ อันว่าสมเด็จพะปิ่นเกล้าเจ้าภริณีธรรมิกิเบศร์** ผู้ผ่านพิภพเวียงวิเซตเอกอัครนครเลิศโลก กตฤ ปสฺเสมุ ขตฺติยฺ ยังอยู่เป็นบรมสุข หรือทุกข์โศกแค้นเคืองพระหฤทัย เสด็จประทับทางทิศที่ใดใครยังจะรู้มั่ง ว่าให้แจ้งจริงจงอย่าเท็จโทษ”

(ปริมาณุชิตชิโนรส, กรมสมเด็จพะ และคณะ., 2533, น. 91)

ตัวอย่าง (7) ชุกเดินเข้าไปถามชาวเมืองสีพีเกี่ยวกับเรื่องราวของพระเวสสันดร เพื่อจะหลอกถามว่าขณะนี้พระเวสสันดรประทับอยู่ที่ใด การกล่าวถึงเรื่องพระเวสสันดรในขณะที่ชาวเมืองกำลังโศกเศร้าเสียใจ เนื่องจากพระเวสสันดรถูกเนรเทศออกจากเมือง จึงถือว่าชุกกล่าวเรื่องที่ไม่สมควรยกขึ้นมาพูดในขณะนั้น จัดเป็นการคุกคามหน้าด้านบวกของผู้ฟัง ซึ่งก็คือ ประชาชน ชุกพูดทั้งๆ ที่รู้ว่าเกิดอะไรขึ้นกับพระเวสสันดร ชุกกล่าวถามโดยไม่สนใจใคร ไม่สนใจผู้ฟัง ไม่สนใจว่าการถามจะทำให้เกิดความไม่พอใจหรือไม่ ชุกต้องการเพียงคำตอบที่ตนเองต้องการเท่านั้น

1.5 การใช้คำเรียกขานที่ไม่เหมาะสม

พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ให้ความหมายของ “คำเรียกขาน” ว่าหมายถึง คำหรือวลีที่ผู้พูดใช้เรียกผู้ฟังก่อนที่จะพูดเรื่องต่างๆ เป็นคำที่แปรตามปัจจัยสังคม โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างผู้

พูดกับผู้ฟัง คำเรียกขานมีตำแหน่งที่สังเกตง่าย คือ มักอยู่หน้าประโยคและไม่ทำหน้าที่เป็นส่วนใดของประโยค (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560, น. 9) ซึ่งการใช้คำเรียกขานที่ไม่เหมาะสม คือ การที่ผู้พูดเลือกใช้คำเรียกขานที่ทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดี อาจเรียกโดยใช้สิ่งที่เป็นปมด้อย จุดอ่อน หรือข้อบกพร่องของผู้ฟังมาใช้เป็นคำเรียกขาน ซึ่งเป็นการคุกคามหน้าด้านบวกของผู้ฟัง

(8) “เฮ้ย อ้ายชาวป่าหน้าบ้านนอก มากุจะบอกคดี”

(ปริมาณชุดชินโนรส, กรมสมเด็จพระ และคณะ., 2533, น. 99)

ตัวอย่าง (8) ชูชกเรียกพรานเจตบุตร โดยเลือกใช้คำเรียกขานว่า “อ้ายชาวป่าหน้าบ้านนอก” ซึ่งเป็นการใช้คำเรียกขานที่ไม่เหมาะสม เป็นคำที่กล่าวถึงฐานะทางสังคมที่ต่ำต้อยของพรานเจตบุตร คือ ไม่เรียกว่า “นายพราน” แต่ชูชกเลือกที่เรียกให้ดูไม่ดี คือ “ชาวป่า” ซึ่งมีความหมายแฝงว่าไม่ใช่ทั้งคนที่อยู่ในเมืองและไม่ใช่นายพราน แต่เป็นเพียง “คนที่อาศัยอยู่ในป่าเท่านั้น” อีกทั้งกล่าวเรียกโดยใช้ “หน้าตาบ้านนอก” หมายถึง แม้กระทั่งหน้าตายังไม่เหมือนคนที่อาศัยในเมือง คำเรียกขานนี้เป็น การคุกคามหน้าของผู้ฟังเป็นอย่างยิ่ง ดูหมิ่นทั้งฐานะทางสังคมและรูปลักษณ์ภายนอก และใช้คำว่า “อ้าย” หรือ “ไอ้” ซึ่งเป็นการเรียกที่ดูถูกคนเป็นอย่างมาก

1.6 การปฏิเสธ

พระมหาธีรราชย์ มาตาเป้า (2557, น. 1) ให้ความหมายของคำว่า “ปฏิเสธ” หมายถึง การไม่ตอบสนองตามเจตนาของผู้พูดโดยอาจใช้คำพูด ท่าทาง หรือการปฏิบัติ ถือเป็น การคุกคามหน้าด้านบวกของผู้ฟัง เนื่องจากผู้พูดไม่ยอมรับในสิ่งที่ผู้ฟังกล่าว ซึ่งทำให้ผู้ฟังรู้สึกว่าตนเองถูกลดความสำคัญหรือความน่าเชื่อถือ

(9) “ข้าทูลชี้ให้พรหมณ์โหดหินชาติเหมือนเช่นว่า ไม่จงหวังตั้งหน้ามาขอทานกระทำให้เสียจารีต รามราชวิสัยมหาศาลสืบประเพณี”

(ปริมาณชุดชินโนรส, กรมสมเด็จพระ และคณะ., 2533, น. 116)

ตัวอย่าง (9) ชูชกสนทนากับอจตุตถาจารย์ในป่ามหาพน โดยอจตุตถาจารย์ถามว่าชูชกเป็นยาจกขอทานที่จะมาขอพระราชทานสิ่งของจากพระเวสสันดรใช่หรือไม่ ซึ่งชูชกปฏิเสธว่าตนไม่ใช่พรหมณ์ชั้นต่ำที่จะมาขอทานให้เสื่อมเสียวงศ์ตระกูลที่ยิ่งใหญ่ ชูชกเลือกการปฏิเสธในการโต้ตอบข้อกล่าวหาข้างต้น เพื่อเป็นการคุกคามหน้าของอจตุตถาจารย์ให้เสียความน่าเชื่อถือในสิ่งที่อจตุตถาจารย์พูดกับชูชก

(10) “เผเมาก็ทูลตอบคดีในทันใด ว่าไม่ได้ไม่ได้พระพุทธเจ้าข้า ซึ่งจะทรงพระกรุณาไม่เห็นด้วย คว้าเสี้ยที่ลิมิเป็นการ คำบูรณาท่านกล่าวไว้แต่ก่อนปลาย ขุนนางใช้พ่อแม่หีนแ่งใช้ตายาย”

(ปริมาณุชิตชิโนรส, กรมสมเด็จพะ และคณะ. , 2533, น. 139)

ตัวอย่าง (10) ชุชกกล่าวว่า “...ไม่ได้ไม่ได้พระพุทธเจ้าข้า...” “...ซึ่งจะทรงพระกรุณาไม่เห็นด้วย...” ชุชกปฏิเสธด้วยคำว่า “ไม่” หลายครั้งกับสิ่งที่พระเวสสันดรเสนอโดยทันที โดยไม่คิดหรือเกรงกลัวว่าจะได้รับโทษหรืออย่างไร เนื่องจากหากพิจารณาว่าพระเวสสันดรใช้วจนกรรมสัญญาว่าจะให้พระกุมารทั้งสองพระองค์แล้ว การสัญญาเป็นเงื่อนไขที่ผูกติดกับวจนกรรมนี้ คือ ผู้พูดต้องกระทำได้ คือ ให้พระกุมารได้จริงๆ อีกประการหนึ่งที่ชุชกต้องรีบปฏิเสธ เนื่องจากพระเวสสันดรแนะนำให้ชุชกนำพระกุมารทั้งสองไปพบพระเจ้ากรุงสุย ซึ่งเป็นพระอัยกา เพื่อให้พระองค์พระราชทานรางวัล เสมือนทำให้ชุชกคิดว่าจะได้รับรางวัลตอบแทนได้ แต่ในความเป็นจริงหากชุชกนำพระกุมารไปพบพระเจ้ากรุงสุย ชุชกเกรงว่าจะต้องถูกลงโทษอย่างแน่นอน ชุชกจึงยกคำโบราณเพื่อสนับสนุนคำปฏิเสธของตนที่ว่า “...ขุนนางใช้พ่อแม่ หีนแ่งใช้ตายาย..” ซึ่งหมายความว่า “ไม่ควรไว้ใจใครทั้งสิ้น” ดีความได้ว่าชุชกไม่พาพระกุมารไปแน่นอน เพราะพระเวสสันดรสัญญาว่าจะให้พระกุมารแล้ว คือ สิ้นสุดความปรารถนาของตนแล้วนั่นเอง ซึ่งจากตัวอย่างนี้เป็น การปฏิเสธการกระทำ โดยการไม่ปฏิบัติตามที่พระเวสสันดรเสนอ เป็นการคุกคามหน้าด้านบวก กล่าวคือ เป็นการไม่ให้ความเชื่อถือต่อพระเวสสันดร และชุชกทำให้พระเวสสันดรเห็นว่าสิ่งที่พระเวสสันดรเสนอเป็น การทำผิดหรือไม่มีเหตุผลในการกระทำ ซึ่งการปฏิเสธจะทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดีและขาดการชื่นชมจากสังคมได้ หากพิจารณาตามเกณฑ์ของบราวน์และเลวินสัน (Brown & Levinson, 1987)

2. การคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟัง

2.1 การสัญญา

การสัญญา คือ ผู้พูดผูกมัดตนเองเพื่อการกระทำในอนาคตที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้ฟัง (Brown & Levinson, 1987, p. 66) ผู้พูดคิดว่าผู้ฟังต้องการให้เกิดขึ้นและเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง ผู้พูดต้องปฏิบัติตามในสิ่งที่ผู้พูดพูดออกไป ซึ่งเป็นความพยายามในการสร้างข้อตกลงระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง เป็นการคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟัง เนื่องจากการที่ผู้พูดกล่าวคำสัญญาเป็นการกดดันให้ผู้ฟังตอบรับหรือปฏิเสธ

(11) “**ฐุเปตฺวา** เฒ่าก็เฝ้าฝากพร้าแล้วพร้าเล่า ว่าเรามีให้ท่านเฝ้าเปล่าป่วยการ แล้วเถิดเราจะทดแทนคุณท่านให้ถึงใจเมื่อภายหลัง”

(ปรมาณูชิตชินโรส, กรมสมเด็จพระ และคณะ., 2533, น. 68)

ตัวอย่าง (11) ชุชกสนทนากับพรานเจตบุตร โดยที่ชุชกให้สัญญาแก่พรานเจตบุตรว่าชุชกจะทดแทนคุณอย่างเต็มที่ภายหลัง ในถ้อยคำที่ว่า “...เราจะทดแทนคุณท่านให้ถึงใจเมื่อภายหลัง” ถ้าพรานเจตบุตรบอกทางให้พบกับพระเวสสันดร เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์ของบราวน์และเลวินสัน (Brown & Levinson, 1987) วิเคราะห์ได้ว่าการสัญญาหากผู้พูดไม่สัญญาอะไร ผู้ฟังก็ไม่จำเป็นต้องทำอะไรตอบแทนกับผลประโยชน์ที่ผู้ฟังอาจจะอยากได้หรือไม่อยากได้ก็ได้ ดังนั้น จึงจัดว่าเป็นการคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟัง

2.2 การสั่ง

การสั่ง คือ การกระทำในอนาคตของผู้ฟังและผู้พูดคิดว่าผู้ฟังสามารถกระทำสิ่งนั้นได้ ผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังปฏิบัติตามที่บอก (Searle, 1979) การสั่งจึงเป็นการคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟัง เนื่องจากผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังกระทำสิ่งนั้นตามที่ผู้พูดบอก โดยไม่ได้คำนึงว่าผู้ฟังต้องการกระทำตามหรือไม่ก็ตาม

(12) “**อปฺเปหิ** จงหลีกออกไป ไปเสียอย่าอยู่”

(ปรมาณูชิตชินโรส, กรมสมเด็จพระ และคณะ., 2533, น. 132)

ตัวอย่าง (12) ชุชกกำลังจะเข้ามาพบพระเวสสันดร พระเวสสันดรให้พระชาลีเข้ามาต้อนรับและพาชุชกเดินเข้ามาหา ขณะเดียวกันชุชกได้ทวาดพระชาลีและไล่พระชาลีออกไปให้พ้นทาง ด้วยการสั่งว่า “จงหลีกออกไป ไปเสียอย่าอยู่” เป็นการคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟัง คือ พระชาลี เนื่องจากพระชาลีทำตามที่พระเวสสันดรบอกให้ต้อนรับชุชก แต่พระชาลีกลับถูกชุชกสั่งให้ออกไป ทั้งๆ ที่พระชาลีไม่ได้ต้องการทำเช่นนั้น จึงเป็นการคุกคามหน้าด้านลบของพระชาลีที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของชุชก ซึ่งเป็นคนที่ตนไม่รู้จัก

2.3 การสอน

การสอน คล้ายกับการแนะนำ คือ ผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังกระทำการตามที่ผู้พูดต้องการ โดยคิดว่าผู้ฟังควรกระทำสิ่งนั้นแล้วจะดี ซึ่งถือเป็นการคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟัง เนื่องจากผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังทำอะไรบางอย่าง เป็นการรบกวนความเป็นอิสระของผู้ฟัง

(13) “**วิกาเล มา นิกุมมิ** คำมีตมิตเวลาอย่าลงล่าง ปิดประตูหน้าต่างเป็นบันไดทั้งลิมกลอนสลักใส่ให้แน่นแน่น ถ้ามาตรแมนมันจะกระแอมแอบเข้ามา แม้อย่าได้พูดจาทักทาย มันจะรู้แบายบายว่าพี่ไม่อยู่อันนักเลงเจ้าชู้แบายบายมันมีมาก ที่จะพูดแล้วก็หวานแต่รากลอดปลาย ทำเป็นประเปรยปรายเข้ามาแอบอิงทำที่เล่นที่จริงไม่ยิ้มแย้ม ทำเป็นสนิทสนมเหน็บแนมน้อมตัวเข้าไป ใครมีรู้เชิงชายก็ตายใจหลงไปด้วย มันก็จะระริระรอยริบจนสิ้นตัว อันเมียงามกว่าตัวนี้ระมักได้ความเดือดร้อน เจ้าจงฟังคำที่สั่งสอนให้โอวาท”

(ปรมาณูชิตินิโรธ, กรมสมเด็จพะ และคณะ. , 2533, น. 90)

ตัวอย่าง (13) ชุขกสนนางอมิตตดาให้ปฏิบัติตามที่ตนบอกในขณะที่ตนไม่อยู่ ต้องเดินทางไปขอพระราชทานพระกุมารทั้งสองจากพระเวสสันดร โดยชุขกสนนางอมิตตดาว่าปิดประตูใส่กุญแจให้แน่นหนาในเวลากลางคืน อย่าพูดกับใครหากได้ยินเสียงใด เพราะอาจจะเป็นผู้ชายเจ้าชู้ที่อยากจะสนิทสนมกับนางอมิตตดา ให้นางอมิตตดาระวังตัว เนื่องจากนางอมิตตดาเป็นคนสวยจึงน่าจะเป็นที่สนใจของผู้ชาย การกล่าวเช่นนี้เป็นการคุกคามหน้าของนางอมิตตดาเสมือนว่านางไม่รู้ว่าจะต้องปิดประตูบ้านตอนค่ำ ห้ามเปิดประตูรับใครหากสามีไม่อยู่ และนางอมิตตดาไม่รู้เล่ห์เหลี่ยมของผู้ชาย

2.4 การขอร้อง

การขอร้อง เป็นการคุกคามหน้าที่มีลักษณะคล้ายกับการสั่ง คือ ผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังกระทำหรือหลีกเลี่ยงการกระทำบางอย่างตามที่ผู้พูดต้องการให้ทำ (Brown & Levinson, 1987, p. 66) ซึ่งละเมิดความเป็นส่วนตัวของผู้ฟัง

(14) “**ยทิ ชานาสี** ถ้าเจ้าเจตบุตรแจ้งใจหนทางที่จะจร ยังเขาคิงขรรวรวงท จะเป็นทุเรศกำหนดเนิ่นนานสักเท่าใด ช่วยแนะนำนิเทศให้เราไปได้คล่องๆ”

(ปรมาณูชิตินิโรธ, กรมสมเด็จพะ และคณะ. , 2533, น. 101)

(15) “แต่จากเมืองมาอยู่ป่าไพรเป็นความจริง ข้าพระเจ้ายังมีได้เห็นพระองค์เลย พระคุณเจ้าเอ๋ย เอ็นดูเถิดถ้ารู้แห่ง จงช่วยชี้ตำแหน่งนิเวศน์สถาน ให้แก่อาจารย์ ณ กาลบัดนี้เถิด”

(ปรมาณูชิตินิโรธ, กรมสมเด็จพะ และคณะ. , 2533, น. 118)

(16) “ครั้งนี้อุตส่าห์บ้ายบากบุกป่าฝ่าพวงพนัสแสนกัณดาร หวังจะรับพระราชทานพระชาติกัณหา ไปเป็นทาสทาสี ขอพระองค์จงทรงยกอดยิ่งปิยบุตรทานบารมี ให้แก่ข้าทชีนี้เถิด”

(ปรมาณูชิตินิโรธ, กรมสมเด็จพะ และคณะ. , 2533, น. 133)

ตัวอย่าง (14) และตัวอย่าง (15) ชูชกขอร้องให้พรานเจตบุตรและอจตุตญาสีให้บอกทางที่จะไปพบพระเวสสันดร ณ เขาวงกต และตัวอย่าง (16) ชูชกขอร้องพระเวสสันดรให้ยกพระกุมารทั้งสองพระองค์คือ พระชาลีและพระกัณหาให้กับชูชก จากตัวอย่าง (14)- (16) ชูชกขอร้องทุกคน ไม่ว่าจะเป็พรานเจตบุตร อจตุตญาสี และพระเวสสันดร เพื่อให้กระทำตามที่ตนต้องการ ซึ่งทั้ง 3 คนไม่ได้อยากกระทำตาม แต่ชูชกมีวาทศิลป์จนทุกคนยอมทำตามที่ชูชกขอร้อง ซึ่งการขอร้องดังกล่าวเป็นการคุกคามหน้าผู้ฟังเนื่องจากทำให้ผู้ฟังขาดอิสรภาพ ลิดรอนสิทธิในการปฏิเสธ ผู้ฟังจึงต้องปฏิบัติตามที่ชูชกต้องการ

2.5 การให้ข้อเสนอ

การให้ข้อเสนอ เป็นการกระทำที่ผู้พูดต้องการกระทำบางสิ่งแทนผู้ฟังเพื่อให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง โดยผู้พูดไม่คำนึงว่าผู้ฟังต้องการให้กระทำหรือไม่ ซึ่งก่อให้เกิดหนี้บุญคุณกับผู้ฟัง (Brown & Levinson, 1987, p. 66)

(17) “ตาก็จะช่วยทูลยกย่องอย่าปรารมภ์ ว่ามาได้ในไพรพนมเพราะพรานป่า”

(ปรมาณูชิตชินโรส, กรมสมเด็จพระ และคณะ., 2533, น. 101)

ตัวอย่าง (17) ชูชกสนทนากับพรานเจตบุตร และเสนอว่าตนจะเป็นผู้ทูลเสนอความดีความชอบของพรานเจตบุตรที่บอกเส้นทางให้มาพบพระเวสสันดรได้สำเร็จ การให้ข้อเสนอของชูชกเป็นการคุกคามหน้าพรานเจตบุตร เนื่องจากทำให้ดูเหมือนพรานเจตบุตรเป็นหนี้บุญคุณชูชกว่าได้ความดีจากการที่ชูชกบอกให้พระเวสสันดรทราบว่าพรานเจตบุตรเป็นผู้บอกทางชูชก ทั้งๆ ที่พรานเจตบุตรอาจต้องการหรือไม่ต้องการก็ได้

2.6 การชม

ผู้พูดกล่าวชม เกิดจากการที่ผู้พูดชอบในสิ่งที่ผู้ฟังมีหรืออยากได้บางสิ่งบางอย่างที่เป็นของผู้ฟัง (Brown & Levinson, 1987, p. 66) จัดเป็นการคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟัง เนื่องจากผู้พูดกล่าวบางสิ่งบางอย่างให้แก่ผู้ฟัง โดยการที่ผู้พูดอาจสื่อเจตนาว่าตนอยากได้สิ่งของที่ตนกล่าวชมออกไป ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้ฟังครอบครองอยู่

(18) “พระพุทธเจ้าข้า วาริวโห เมาะ **ปญจ มหานทีโย** พระคุณเจ้าเอ๋ย อันว่าแม่น้ำทั้งห้ากระแสนายชลชลา ไหลมาจากห้วงคงคาเป็นห้าแถว นองไปด้วยน้ำแฉวมเต็มฝั่งฝ่า นามชื่อว่า คงคา ยมูนา อจิรวดี สรรภูณี มหิมहासाครเต จิ่งแตกเป็นเทศกุนที่น้อยๆ ประมาณห้าร้อยโดยสังขยา ฯลฯ เสมือนหนึ่งน้ำ

พระทัยพระพุทธรูประหม่อมแก้ว อันยากมาถึงแล้วไม่เลือกหน้า ตามแต่จะปรารถนาทุกยวดยานกาญจนะอ
ลงกตรถรัตน์ อัครสรรพสารพัดพิพิโกไค จนกระทั่งถึงภายในปัญจมหาบริจาต อันเป็นยอดยากยิ่งทานไม่
ทอดถอย”

(ปรมาณูชิตชิโนรส, กรมสมเด็จพะ และคณะ. , 2533, น. 133)

ตัวอย่าง (18) ชุชกกล่าวชมพระเวสสันดรด้วยการหว่านล้อมเพื่อให้พระเวสสันดรยอมใจอ่อน
ยกพระกุมารทั้งสองให้ ชุชกกล่าวชมในคุณสมบัติที่พระเวสสันดรมี คือ น้ำพระทัย ที่ยิ่งใหญ่เทียบเท่ากับ
แม่น้ำสายใหญ่ในอินเดียทั้ง 5 สาย ได้แก่ คงคา ยมุนา อจิรวดี สรรภู และมहि หรือตั้งสำนวนที่ว่า “ชักแม่น้ำ
ทั้งห้า” เพื่อเป็นเหตุผลในการยกพระกุมารทั้งสองพระองค์แก่ชุชก การชมนี้เป็นการคุกคามหน้าด้านลบ
ของพระเวสสันดร เนื่องจากสอดคล้องกับการวิเคราะห์ตามที่บราวน์และเลวินสันอธิบายว่าผู้พูดกล่าวชม
เพราะมีความปรารถนาในสิ่งที่ผู้ฟังมี นั่นก็คือ พระกุมารทั้งสองพระองค์ ซึ่งเป็นบุตรของพระเวสสันดร

2.8 การอวยพร

การอวยพร เป็นการพูดที่ผู้พูดเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ดี ผู้พูดต้องการให้มีสิ่งดีๆ เกิดขึ้นกับผู้ฟัง เป็น
ความพยายามของผู้พูดที่ต้องการให้สิ่งที่ตนพูดเกิดขึ้นกับผู้ฟัง การอวยพรถือเป็นการคุกคามหน้าด้านลบ
ของผู้ฟัง เนื่องจากผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังยอมรับความปรารถนาดีของผู้พูด โดยที่ไม่สนใจว่าผู้ฟังจะต้องการ
หรือไม่ ทั้งนี้ ผู้พูดอาจสื่อเจตนาว่าตนอยากได้บางสิ่งบางอย่างจากผู้ฟัง

(19) “ส่วนแต่่าจัญไรตาแก่ได้ช่อง ก็เหยาเย่องยอบกายหมายภิมุขหมอบประณมมือถวายบังคมพระ
เวสสันดร เอื้อนโอบอุ้ถวายพระพรศรัทธาผล”

(ปรมาณูชิตชิโนรส, กรมสมเด็จพะ และคณะ. , 2533, น. 132)

ตัวอย่าง (19) ชุชกเข้าไปหาพระเวสสันดรและประณมมือทำความเคารพต่อพระเวสสันดร ชุชก
ได้ “ถวายพระพร” หรืออวยพรแด่พระเวสสันดร เพื่อนำไปสู่เจตนาที่จะกล่าวต่อไป การอวยพรคล้ายกับ
การชม คือ คุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟัง เนื่องจากผู้ฟังอาจไม่ได้ต้องการการอวยพรนั้นก็ได และ การชม
กับการอวยพร ผู้พูดคาดหวังบางสิ่งบางอย่างจากผู้ฟัง ซึ่งการอวยพรของชุชก ความคาดหวังที่อยากได้
จากพระเวสสันดร คือ พระกุมารทั้งสองพระองค์

2.9 การทำทนาย

การทำทนาย คือ การที่ผู้พูดแสดงให้เห็นว่าผู้พูดหรืออาจมีคนอื่นหรือสิ่งอื่นจะก่อให้เกิดบางสิ่งบางอย่างที่ไม่ดีกับผู้ฟัง ยกเว้นถ้าผู้ฟังกระทำตามที่ผู้พูดพูด สิ่งนั้นจะไม่เกิดขึ้น (Brown & Levinson, 1987, p. 66) การทำทนายเป็นการคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟัง เนื่องจากผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังยอมกระทำบางสิ่งซึ่งเป็นความลำบากใจของผู้ฟัง ซึ่งถือเป็นการรบกวนความเป็นส่วนตัวของผู้ฟัง

(20) “แม้พระองค์ทรงพระศรัทธาแท้แล้ว จะโปรดเรียกพระลูกแก้วมาพระราชทาน กระหม่อมฉานจะพาไปเป็นทาสช่วงใช้ให้นางอมิตตดาผู้โสมมตรู เห็นจะดีกว่าอยู่ที่นี่แล้วแล”

(ปรมาณูชิตชิโนรส, กรมสมเด็จพะ และคณะ. , 2533, น. 134)

ตัวอย่าง (20) ชูชกทำทนายแรงศรัทธาของพระเวสสันดรในการกระทำนุตรทานบารมี โดยกล่าวว่าหากพระองค์มีศรัทธาที่จะบำเพ็ญเพียรบารมีเพื่อบรรลุเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ทานอันยิ่งใหญ่ คือ การยกพระกุมารทั้งสองให้แก่ตนเพื่อนำไปเป็นทาสรับใช้นางอมิตตดา การทำทนายเป็นการคุกคามหน้าพระเวสสันดรเป็นอย่างมาก เนื่องจากหากไม่ยกพระกุมารทั้งสองตามที่ชูชกขอพระราชทาน จะขัดกับแรงศรัทธาในการให้ทานที่พระเวสสันดรได้ตั้งไว้ ทำให้เกิดความลำบากใจในการตัดสินใจของพระเวสสันดรเป็นอย่างมาก

2.10 การข่มขู่

การข่มขู่ มีลักษณะคล้ายกับการทำทนาย คือ การที่ผู้พูดแสดงให้เห็นว่าผู้พูดหรืออาจมีคนอื่นหรือสิ่งอื่นจะก่อให้เกิดบางสิ่งบางอย่างที่ไม่ดีกับผู้ฟัง ยกเว้นถ้าผู้ฟังกระทำตามที่ผู้พูดพูด สิ่งนั้นจะไม่เกิดขึ้น (Brown & Levinson, 1987, p. 66) การข่มขู่จึงเป็นการคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟัง เนื่องจากผู้พูดต้องการกำหนดการกระทำของผู้ฟัง โดยการกำหนดหรือกดดันให้ผู้ฟังทำหรือไม่ทำพฤติกรรมนั้นตามที่ผู้พูดต้องการ

(21) “ตสฺมา หิ ทฺตํ น หนฺติ ถ้าใครฆ่ากูให้สิ้นชีวิตชิวาวาตมฺ ทั้งเจ็ดชั่วโคตรประยูรญาติยั้งสิ้นทั้งนั้น”

(ปรมาณูชิตชิโนรส, กรมสมเด็จพะ และคณะ. , 2533, น. 99)

(22) “อปฺเปหิ จงหลีกออกไปเสียอย่าอยู่ว่า ว่าแล้วยังแลดูตาอยู่อีกเล่า ภูเหวียงลงด้วยไม้เท้านี้เกิดฤๅตาแก่ก็ทำฮึดฮือฮึกยกเท้ายกขาทำท่าจะตี พระชาลีก็หลีกออกไป”

(ปรมาณูชิตชิโนรส, กรมสมเด็จพะ และคณะ. , 2533, น. 132)

ตัวอย่าง (21) ชุชกข่มขู่พรานเจตบุตรว่าหากใครบังอาจสังหารตนแล้ว พ่อแม่ญาติพี่น้องของผู้นั้นจะต้องถูกประหารชีวิตเจ็ดชั่วโคตรตามกฎหมายพระราชอาญา ส่วนตัวอย่าง (22) ชุชกข่มขู่พระชาลีโดยการกล่าวว่า “จะตีด้วยไม้เท้า” เพื่อให้พระชาลีกลัวและอยู่ในอาณัติการบังคับของชุชกแต่โดยดี ทั้งสองตัวอย่างสื่อถึงการคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟัง คือ พรานเจตบุตรที่ห้ามทำอะไรชุชก ไม่เช่นนั้นจะถูกประหารชีวิตเจ็ดชั่วโคตร และคุกคามหน้าพระชาลีว่าหากยังคือ ไม่ฟังชุชก จะถูกตีด้วยไม้เท้า ด้วยความเป็นเด็กพระชาลีย่อมกลัวการข่มขู่ จึงเลือกที่จะอยู่ในการบังคับของชุชกอย่างไม่เต็มใจ เช่นเดียวกับพรานเจตบุตรที่กลัวถูกประหาร จึงต้องทำตามที่ชุชกข่มขู่

2.11 การโน้มน้าว

การโน้มน้าว เป็นการที่ผู้พูดเชื่อว่าการกระทำนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง ผู้ฟังควรทำตามที่ผู้พูดพูด การโน้มน้าวเป็นการคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟัง เนื่องจากผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังประพฤติหรือปฏิบัติตามคำเชิญชวนของผู้พูดโดยการอ้างเหตุผล หรือผลดีที่จะเกิดกับผู้ฟัง ดังตัวอย่าง

(23) “กลัวแต่ว่าจะรวยเรือนฝากระดานสามสี่ห้าห้อง ทั้งทาสทารเงินทองถ้วนทุกสิ่ง ทั้งยศศักดิ์ก็จะมียวดยังเป็นเจ้าจอมหม่อมเจตบุตร ลูกหลานก็จะได้ยังหยุดนั้นจริง ๆ อย่่ากริ่งตริ กลัวแต่ว่าจะกินข้าวเหนียวน้ำกะทิทุกวันไม่ไหว”

(ปริมาณุชิตชิโนรส, กรมสมเด็จพะ และคณะ. , 2533, น. 101)

ตัวอย่าง (23) ชุชกพูดโน้มน้าวให้พรานเจตบุตรยอมบอกเส้นทางเพื่อไปพบพระเวสสันดรที่เขาเวงกต โดยให้พรานเจตบุตรคิดให้ดีๆ เพราะการบอกเส้นทางให้แก่ชุชกจะเป็นความดีความชอบให้แก่พรานเจตบุตร ซึ่งจะส่งผลให้พรานเจตบุตรได้รับการปูนบำเหน็จต่างๆ ทั้งแก้วแหวนเงินทอง ข้าทาสบริวารยศถาบรรดาศักดิ์ อาหารการกิน รวมถึงที่อยู่อาศัยที่ใหญ่โตโอ่อ่า การพูดโน้มน้าวของชุชกเป็นการคุกคามหน้าด้านลบของพรานเจตบุตร เนื่องจากพรานเจตบุตรไม่จำเป็นต้องการทำตามที่ชุชกกล่าวก็ได้ แต่ชุชกพยายามชักจูงโดยการกล่าวถึงประโยชน์ที่พรานเจตบุตรจะได้รับในภายหลัง

2.12 การกล่าวหา

การกล่าวหา เป็นการกล่าวถึงเหตุการณ์หรือการกระทำที่ผู้พูดเชื่อว่าผู้ฟังกระทำสิ่งนั้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ดีและไม่เหมาะสม ผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังยอมรับว่าได้กระทำสิ่งนั้น การกล่าวหาจึงเป็นการคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟัง เนื่องจากผู้พูดกล่าวหาผู้ฟังเพื่อให้ผู้ฟังยอมรับหรือปฏิเสธในสิ่งนั้น

(24) “ครั้นว่าเขารู้เท่ามิไปเหมือนใจคิด ก็จนจิตนั่งนิ่งทำหน้าที่เฉย ขยิบตาชำเลื่องเลยลอบแลลอด สอดพังกหน้าให้ลูกหนี ฉะ ออซาลก็ไวเหลือลูกประสม เห็นพ่อทำตามคคอยขยับ พอเป็นหงับก็ไปเหียงบ ไม่ทันเงย”

(ปรมาณูชิตชินโรส, กรมสมเด็จพระ และคณะ. , 2533, น. 140)

ตัวอย่าง (24) ชูชกกล่าวหาพระเวสสันดรว่าเป็นผู้ช่วยเหลือให้พระกุมารทั้งสองหนีไป หลังจากที่พระองค์ได้พระราชทานให้เป็นทาสของชูชกแล้ว ทั้งนี้ เนื่องจากว่าพระกุมารทั้งสองรู้ว่าชูชกเป็นผู้มีจิตใจ ทรยศ จึงได้คิดหนีลงไปแอบอยู่ในสระบัว เมื่อชูชกหาพระกุมารทั้งสองไม่พบจึงกล่าวหาว่าพระเวสสันดร เป็นใจให้พระกุมารทั้งสองหนีไป การกล่าวหาจึงเป็นการคุกคามหน้าด้านลบของพระเวสสันดรที่ต้อง ยอมรับหรืออาจปฏิเสธในการหายไปของพระกุมารทั้งสองพระองค์ ทั้งๆ ที่พระเวสสันดรไม่ได้กระทำการ ดังที่ชูชกได้กล่าวหา

สรุปและอภิปรายผล

สรุปผลการวิเคราะห์หลักวิธีการคุกคามหน้าคู่สนทนาของชูชกในเรื่องมหาเวสสันดรชาดก ฉบับ เทศน์มหาชาติ 13 กัณฑ์ โดยพิจารณาเฉพาะถ้อยคำที่ชูชกได้กล่าว ซึ่งพบใน 5 กัณฑ์ ชูชกกล่าวถ้อยคำ ทั้งหมด 73 ถ้อยคำ ถ้อยคำที่เป็นการคุกคามหน้าผู้ฟังมีทั้งหมด 54 ถ้อยคำ คิดเป็นร้อยละ 73.97 ของ ถ้อยคำทั้งหมดที่ชูชกกล่าวใน 5 กัณฑ์ โดยมีรายละเอียดแต่ละกัณฑ์ ดังนี้

1. กัณฑ์ชูชก พบถ้อยคำที่ชูชกใช้จำนวน 42 ถ้อยคำ และถ้อยคำที่ชูชกใช้ในการคุกคามหน้าผู้ฟัง มีจำนวน 31 ถ้อยคำ คิดเป็นร้อยละ 73.81
2. กัณฑ์จุลพน พบถ้อยคำที่ชูชกใช้จำนวน 2 ถ้อยคำ และถ้อยคำที่ชูชกใช้ในการคุกคามหน้าผู้ฟัง มีจำนวน 1 ถ้อยคำ คิดเป็นร้อยละ 50
3. กัณฑ์มหาพน พบถ้อยคำที่ชูชกใช้จำนวน 5 ถ้อยคำ และถ้อยคำที่ชูชกใช้ในการคุกคามหน้าผู้ฟัง มีจำนวน 3 ถ้อยคำ คิดเป็นร้อยละ 60
4. กัณฑ์กุมาร พบถ้อยคำที่ชูชกใช้จำนวน 22 ถ้อยคำ และถ้อยคำที่ชูชกใช้ในการคุกคามหน้าผู้ฟัง มีจำนวน 18 ถ้อยคำ คิดเป็นร้อยละ 81.82
5. กัณฑ์มหาธาต พบถ้อยคำที่ชูชกใช้จำนวน 2 ถ้อยคำ และถ้อยคำที่ชูชกใช้ในการคุกคามหน้า ผู้ฟังมีจำนวน 1 ถ้อยคำ คิดเป็นร้อยละ 50

จากจำนวนการใช้ถ้อยคำในการคุกคามหน้าคู่สนทนาของชูชก คิดเป็นร้อยละ 73.97 เป็นข้อพิสูจน์ได้ดีว่าการพูดของชูชกส่วนใหญ่ที่ปรากฏในเรื่องมหาเวสสันดรชาดกประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะในการขอการเจรจา หรือการพูดใดๆ เนื่องจากการคุกคามหน้าผู้ฟังทั้งสิ้น หากพิจารณาในหลักการหรือทฤษฎีความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน (Brown & Levinson, 1987) และสอดคล้องกับผลจากงานวิจัยของจักริน จุลพรหม (2560, น. 140-153) ที่พบว่าชูชกมีลักษณะเป็นนักขอ ชูชกเป็นผู้มีชั้นเชิงทางวาทศิลป์เป็นอย่างดี

ผลการวิเคราะห์การใช้ถ้อยคำของชูชกพบว่าชูชกใช้กลวิธีการคุกคามหน้าผู้ฟังทั้งหมด 17 กลวิธี โดยประกอบด้วยการคุกคามหน้าด้านบวกของผู้ฟังจำนวน 6 กลวิธี และการคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟังจำนวน 11 กลวิธี ดังรายละเอียดในตาราง 1

ตาราง 1 กลวิธีการคุกคามหน้าด้านบวกและหน้าด้านลบที่ชูชกเลือกใช้ในการสนทนากับผู้ฟัง

กลวิธี	จำนวน	ร้อยละ
การคุกคามหน้าด้านบวกของผู้ฟัง	19	35.19
การคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟัง	35	64.81
รวม	54	100

ตาราง 1 แสดงให้เห็นภาพรวมการใช้กลวิธีการคุกคามหน้าคู่สนทนาที่ชูชกเลือกใช้มากที่สุด คือ กลวิธีการคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟัง ซึ่งมีจำนวนถึง 35 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 64.81 ของกลวิธีทั้งหมด มากกว่ากลวิธีการคุกคามหน้าด้านบวกของผู้ฟังเกือบเท่าตัว คือ มีการเลือกใช้ 19 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 35.19 กล่าวคือ ชูชกเลือกที่จะทำให้ผู้ฟังถูกลิดรอนสิทธิและรบกวนอิสรภาพมากกว่าการทำให้ผู้ฟังถูกลดทอนคุณค่าและความชื่นชมในตัวผู้ฟัง โดยการทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่เป็นที่ยอมรับ โดยในแต่ละการคุกคามหน้าผู้ฟัง จากผลการวิเคราะห์พบกลวิธีย่อยในการคุกคามหน้าด้านบวกของผู้ฟังจำนวน 6 กลวิธี ได้แก่ การโอ้อวด การบริภาษ การพูดถึงสิ่งต้องห้าม การยกเรื่องที่ไม่สมควรขึ้นมาพูด การใช้คำเรียกขานที่ไม่เหมาะสม และการปฏิเสธ ส่วนการคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟังพบจำนวน 11 กลวิธี ได้แก่ การสัญญา การสั่ง การสอน การขอร้อง การให้ข้อเสนอ การชม การอวยพร การทำทนาย การข่มขู่ การโน้มน้าว และการกล่าวหา ดังรายละเอียดในตาราง 2

ตาราง 2 กลวิธีย่อยในการคุกคามหน้าคู่สนทนาของชูชก

กลวิธีการคุกคามหน้า ด้านบวกของผู้ฟัง	จำนวน	ร้อยละ	กลวิธีการคุกคามหน้า ด้านลบของผู้ฟัง	จำนวน	ร้อยละ
1. การโอ้อวด	3	15.78	1. การสัญญา	2	5.71
2. การบริภาษ	9	47.36	2. การสั่ง	4	11.42
3. การพูดถึงสิ่งต้องห้าม	1	5.26	3. การสอน	5	14.28
4. การยกเรื่องที่ไม่สมควรขึ้นมา พูด	2	10.52	4. การขอร้อง	6	17.14
5. การใช้คำเรียกขานที่ไม่ เหมาะสม	1	5.26	5. การให้ข้อเสนอ	3	8.57
6. การปฏิเสธ	3	15.78	6. การชม	5	14.28
			7. การอวยพร	2	5.71
			8. การทำทนาย	3	8.57
			9. การข่มขู่	2	5.71
			10. การโน้มน้าว	2	5.71
			11. การกล่าวหา	1	2.85
รวม	19	100	รวม	35	100

ตาราง 2 พบว่ากลวิธีการคุกคามหน้าด้านบวกของผู้ฟังที่ชูชกเลือกใช้มากที่สุด คือ การบริภาษ คิดเป็นร้อยละ 47.36 ส่วนกลวิธีการคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟังที่ชูชกเลือกใช้มากที่สุด คือ การขอร้อง คิดเป็นร้อยละ 17.14 จะเห็นได้ว่ากลวิธีการการบริภาษเป็นกลวิธีคุกคามหน้าด้านบวกของผู้ฟังที่ชูชกเลือกใช้มากที่สุด โดยชูชกเลือกใช้กับนางอมิตตดา พรานเจตบุตร หรืออจตุตญาณี ซึ่งการเลือกใช้นี้สอดคล้องกับอำนาจ สถานภาพทางสังคม ซึ่งชูชกมีมากกว่าทั้ง 3 คน กล่าวคือ ความสัมพันธ์ระหว่างชูชกกับนางอมิตตดาเป็นแบบสามีภรรยา ซึ่งในสมัยก่อนอยู่ในโครงสร้างสังคมแบบปิตาธิปไตย (patriarchy) ซึ่งถือว่าสามีมีอำนาจและสถานภาพทางสังคมสูงกว่าภรรยา รวมถึงชูชกมีอายุมากกว่านางอมิตตดา ส่วนการสนทนากับพรานเจตบุตรและอจตุตญาณี ชูชกใช้วิธีการพูดหลอก โทก พูดอวดอ้างตำแหน่งและความสนิทสนมกับพระเวสสันดร เพื่อให้พรานเจตบุตรและอจตุตญาณีเกรงกลัว และด้วยความเชื่อของทั้ง 2 คน จึงเชื่อที่ชูชกกล่าว ทำให้ชูชกดูเหมือนมีอำนาจและสถานภาพสูงกว่าพรานเจตบุตรและอจตุตญาณี ซึ่งสอดคล้องกับ

งานวิจัยของ เฉิน (Chen, 2017, p. 164) ที่ศึกษาการคุกคามหน้าระหว่างครูและนักเรียน ซึ่งพบว่าบทบาทและความสนิทสนมเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการคุกคามหน้าได้

อย่างไรก็ตาม ในบางสถานการณ์ชุกเลือกใช้การคุกคามหน้าด้านบวกของคู่สนทนาที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าตนเองเช่นกัน เช่น พระเวสสันดร พระชาติ และพระเจ้ากรุงสุโขทัย ซึ่งเป็นผลจากการที่พระเวสสันดรเลือกใช้วัจนกรรมผูกมัด (commissives) กล่าวคือ วัจนกรรมสัญญาที่สื่อถึงการผูกมัดเพื่อให้เกิดการกระทำในอนาคต โดยที่ผู้พูดต้องเป็นผู้กระทำตามวัจนกรรมนั้นๆ คือ พระเวสสันดรจะต้องยกพระกุมารทั้งสองให้แก่ชุกจึงเป็นการเพิ่มอำนาจให้กับชุกในการเจรจา และเมื่อพระเวสสันดรใช้วัจนกรรมแถลงการณ์ (declarations) โดยการประกาศยกพระกุมารทั้งสองให้เป็นทาสรับใช้ชุก สิ่งนี้ส่งผลให้ชุกมีอำนาจและสถานภาพสูงขึ้น ทำให้ชุกเลือกใช้กลวิธีการปฏิเสธ ซึ่งเป็นการคุกคามหน้าด้านบวกกับพระเวสสันดรที่มีอำนาจและสถานภาพสูงกว่าได้ ดังในตัวอย่าง (10) “เฒ่าก็ทูลตอบคดีในทันใด ว่าไม่ได้ไม่ได้พระพุทเจ้าข้า ซึ่งจะทรงพระกรุณาไม่เห็นด้วย คว้าเสียมี่สิมิเป็นการคำบุราณท่านกล่าวไว้แต่ก่อนปลาย ชุนนางใช้พ่อแม่หिनแ่งใช้ตายาย” (ปรมาณูชิตชิโนรส, กรมสมเด็จฯ และคณะ., 2533, น. 139)

ทั้งนี้ ชุกเลือกคุกคามหน้าพระเวสสันดรและพระเจ้ากรุงสุโขทัย โดยใช้กลวิธีการบริภาษ ดังตัวอย่าง (3) “**ตยา สทิส** เจ้าข้าเอ๋ยบุคคลผู้ใดเลยในโลกนี้ ที่จะเจรจาตลบเลี้ยวลดสดๆ ร้อนๆ เหมือนเจ้าพระยาเวสสันดรซีไพร เป็นว่าหามีได้นี้แล้วแล” (ปรมาณูชิตชิโนรส, กรมสมเด็จฯ และคณะ., 2533, น. 140) และตัวอย่าง (4) “**พระพุทเจ้าข้า** สุดแท้แต่ว่าพระปัญญาจะหยั่งลง ทรงพระวินิจฉัย” (ปรมาณูชิตชิโนรส, กรมสมเด็จฯ และคณะ., 2533, น. 198) ชุกไม่เกรงกลัวสิ่งใด กล้าบริภาษ และใช้อำนาจเหนือพระเวสสันดรและพระเจ้ากรุงสุโขทัย เพราะพระกุมารทั้งสองพระองค์เป็นทาสรับใช้ของชุกแล้ว

ส่วนกลวิธีการขอร้องเป็นกลวิธีการคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟังที่ชุกเลือกใช้มากที่สุด เนื่องจากการคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟังเป็นการละเมิดความต้องการพื้นฐานของผู้ฟังที่ไม่ต้องการถูกผู้ใดรบกวนหรือลดรอนสิทธิ ซึ่งโดยส่วนใหญ่ชุกจะเลือกใช้กลวิธีการคุกคามหน้าอื่นๆ ประกอบด้วย เช่น การสัญญา การชม การอวยพร การให้ข้อเสนอ ซึ่งเป็นกลวิธีที่ใช้แล้วเกิดประโยชน์แก่ผู้ฟัง เพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกเห็นใจและเป็นหนี้บุญคุณ โดยต้องมีการตอบแทนในภายหลัง ในขณะที่เดียวกันชุกจะไม่เลือกใช้กลวิธีการเตือน การสั่ง การสอน การข่มขู่ กับคู่สนทนาที่มีอำนาจและสถานภาพสูงกว่า เช่น พระเวสสันดร หรือพระเจ้ากรุงสุโขทัย

การคุกคามหน้าคู่สนทนาของชุกชกยังแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมของตัวละครที่สอดคล้องกับพฤติกรรมการสื่อสารในชีวิตจริง เช่น การที่ชุกชกกล่าววัจจนกรรมกรรมชกในการบำเพ็ญทานบารมีของพระเวสสันดร เพื่อหว่านล้อมให้พระเวสสันดรยกพระกุมารทั้งสองให้ โดยใช้พระโพธิญาณซึ่งเป็นสิ่งที่พระเวสสันดรปรารถนามาแสดงให้เห็นถึงผลของการให้บุตรทานบารมีในครั้งนี้ ดังข้อความที่ว่า “เจ้าประคุณของสัตว์ผู้ยากเอ๋ย อันทานนี้ยากที่บุคคลผู้ใดเลยจะกระทำได้ เว้นไว้แต่หน่อพระชินสีห์ อันทรงสร้างพระบารมีมามากแล้ว ขอให้พระทูลกระหม่อมแก้วจงสำเร็จ แต่พระวิสุทธิสร้อยสรพเพชฌัญญุพุทธอัครอนาวรณญาณ ในอนาคตกาลนั้นเกิด” (ปรมาณูชิตชิโนรส, กรมสมเด็จพระเจ้า และคณะ., 2533, น. 198)

ประเด็นดังกล่าวนี้สอดคล้องกับการสื่อสารในชีวิตจริง คือ ผู้พูดย่อมจะกล่าวชมผู้ฟัง โดยที่ผู้พูดหวังหรือต้องการได้บางสิ่งบางอย่างจากผู้ฟัง ซึ่งในกรณีของชุกชก คือ พระกุมารทั้งสอง โดยใช้ถ้อยคำที่สุภาพและเหมาะสมกับสถานภาพของพระเวสสันดรที่เป็นคู่สนทนาของตน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศิวดล วราเอกศิริ (2556, น. 175-213) ที่ศึกษาวัจจนกรรมเกี่ยวกับความสุภาพและแนวคิดเรื่องหน้ากับการคุกคามหน้าของตัวละครในรามเกียรติ์ โดยพบว่าตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์มีการสื่อสารที่ไม่แตกต่างจากสังคมมนุษย์ กล่าวคือ การปฏิสัมพันธ์ของตัวละครที่ส่งสารมีการเลือกใช้ความสุภาพ ตลอดจนตัวแปรด้านวัจจนปฏิบัติศาสตร์มาเป็นเงื่อนไขในการสื่อสาร โดยผู้ส่งสารจะคำนึงถึงสถานภาพของผู้รับสารหรือผู้ฟังเป็นสำคัญ นั่นคือ หากผู้รับสารอยู่ในสถานภาพที่สูงกว่าผู้ส่งสาร ผู้ส่งสารจะเลือกใช้ถ้อยคำให้มีความสุภาพมากขึ้น หากอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าผู้ส่งสาร ผู้ส่งสารจะเลือกใช้ความสุภาพลดลงตามไปด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการสื่อสารที่เป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวของชุกชกได้เป็นอย่างดี

บุคลิกภาพที่โดดเด่นด้านการสื่อสารของชุกชกที่กล่าวมานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของจักริน จุลพรหม (2560, น. 140-153) ที่ศึกษาเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะของชุกชก โดยพบว่าชุกชกมีลักษณะเป็นนักขอ เนื่องจากการขอที่ประสบความสำเร็จสูงสุดของชุกชก คือ การขอพระกุมารทั้งสองจากพระเวสสันดร ซึ่งภาพลักษณ์ของชุกชกด้านนี้ แสดงออกมาในรูปแบบของเครื่องรางของขลังทางเมตตามหานิยมในด้านการสื่อสารที่เชื่อว่าเมื่อบูชาชุกชกแล้วจะขอสิ่งใด เจรจากับใครก็จะสมความปรารถนา (พระอนุเทพ ขนุดิพโล (สุขศรี), 2556, น. 193-204)

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่าชุกชกปรับและเลือกใช้กลวิธีการคุกคามหน้าให้เหมาะสมโดยพิจารณาจากสถานการณ์ว่า ณ ขณะที่กำลังกล่าวถ้อยคำ ชุกชกเป็นผู้มีอำนาจหรือเสียเปรียบ พิจารณาจากปัจจัยทางสังคม อำนาจ และสถานภาพของคู่สนทนา เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ชุกชกต้องการ

เอกสารอ้างอิง

- จักริน จุลพรหม (2560). ชูชก: จากชาดกสู่งานศิลปะ. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 37(1), 140-153.
- ปรมาณูชิตชิโนรส, กรมสมเด็จพระ และคณะ. (2533). *วรรณคดีมหาเวสสันดรชาดก: ฉบับเทศน์มหาชาติ 13 กัณฑ์*. กรุงเทพฯ: โครงการมูลนิธิหอไตร.
- ทรงธรรม อินทจักร. (2550). *แนวคิดพื้นฐานด้านวัจนปฏิบัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระครูวินัยธรรมมานพ กัณฑ์สีโล. (2551). *สถานที่และบทบาทของตัวละครในเรื่องมหาเวสสันดรชาดก*. ใน *เฉลิมศักดิ์ เย็นสำราญ เทศน์มหาชาติมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- พระมหาธวัชชัย มาตาเป้า. (2557). *วัจนกรรมปฏิเสชของภิกษุ*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ภาษาศาสตร์ การศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระสมหมาย ปวโร (ดีตะปัน). (2555). *การศึกษาวิเคราะห์วรรณมหาเวสสันดรชาดก: กรณีศึกษาชูชก กัณฑ์ ในคัมภีร์ใบลาน อักษรขอม*. วิทยานิพนธ์ พธ.ม. (พระพุทธศาสนา). กรุงเทพฯ: บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอนุเทพ ขนุดิโ (สุขศรี). (2556). *การศึกษาวิเคราะห์ปรากฏการณ์การบูชาชูชกในสังคมไทย*. วิทยานิพนธ์ พธ.ม. (พระพุทธศาสนา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชันส์.
- วิสันต์ สุขวิสิทธิ์. (2547). *วัจนกรรมการบริภาษในภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริพร ปัญญาเมธิกุล. (2563). *ความหมายและการตีความ*. กรุงเทพฯ: פריןท์ คอ์เนอร์.
- ศิวดล วราเอกศิริ. (2556). *วัจนกรรมเกี่ยวกับความสุภาพและแนวคิดเรื่องหน้ากับการคุกคามหน้าของตัว ละครในรามเกียรติ์*. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 33(1), 175-213.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2560). *พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ทั่วไป) ฉบับราช บัณฑิตยสภา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- สุนีย์ ชวนสนธิ. (2519). *วิเคราะห์รายยาวมหาเวสสันดรชาดกทางวัฒนธรรมไทย*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.

Chen, I-Ju. (2017). Face-Threatening Acts: Conflict between a Teacher and Students in EFL Classroom. *Open Journal of Modern Linguistics*, 7, 151-166

Searle, J. R. (1979). *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge: Cambridge University Press.

VACANA JOURNAL